

РЕЗУЛЬТАТИ РОЗРОБКИ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Олійник Віктор Васильович,
Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ, Україна

Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу є необхідною умовою формування загальноєвропейської системи вищої освіти в межах Болонського процесу, головною метою якого є консолідація зусиль наукової й освітянської громадськості та урядів країн Європи для підвищення конкурентоспроможності європейської науки та вищої освіти у світовому вимірі, підвищення її ролі в суспільних демократичних перетвореннях. Актуальним це є й для України – учасника Болонського процесу.

Післядипломна педагогічна освіта, як складова неперервної професійної освіти, має сприяти виробленню стратегій входження в європейський освітній і науковий простір. А отже й сама має втілювати в собі європейські принципи та стандарти освіти.

Це й зумовило визначення теми нашого наукового пошуку, **метою якого є: розроблення концепції та інноваційної моделі післядипломної педагогічної освіти керівних і педагогічних кадрів освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (далі – КМСОНП), її експериментальна апробація та запровадження у заклади ППО України.**

Рішення про введення КМСОНП у практику діяльності Університету менеджменту освіти НАПН України співпало з вимогою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо запровадження у вищих навчальних закладах широкомасштабного педагогічного експерименту з використанням у навчальному процесі Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS).

Оскільки система ППО має свої особливості і заклади ППО не брали участі в експерименті, було здійснено цілу низку заходів для розроблення і створення науково-методичної та техніко-технологічної бази організації і проведення експериментального навчання в межах наукового дослідження з теми «Організація кредитно-модульного навчання за дистанційною формою підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти» (2009 р. – 4 навчальні групи, 4 категорії слухачів; 2010 р. – 6 навчальних груп, 4 категорії слухачів).

Зазначимо, що **під кредитно-модульною системою організації навчання розуміється модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модулів технологій навчання та залікових одиниць (залікових кредитів) [1].**

Підґрунтям для розроблення означеної проблеми стали дослідження вітчизняних учених щодо інтеграції України в європейський і світовий освітній простір (В.Кремень, М.Євтух, С.Змієва, В.Луговий, С.Максименко, Н.Ничкало, Л.Пуховська, М.Степко, С.Сисоєва та ін.), а також результати широкого обговорення означеної проблеми на сторінках фахових видань, семінарах, круглих столах, конференціях як в інститутах УМО НАПН України, так і з працівниками обласних інститутів ППО.

До розроблення та експериментальної апробації КМСОНП було задіяно ряд обласних інститутів ППО: Волинський, Дніпропетровський, Запорізький, Івано-Франківський, Київський, Луганський, Львівський, Рівненський, Сумський, Харківський, Хмельницький, Чернівецький, Черкаський і Чернігівський, а також Севастопольський міський гуманітарний університет і Київський університет ім. Б. Грінченка.

Результатом стало **наукове обґрунтування** можливості і доцільності переходу СПК на кредитно-модульну систему організації навчального процесу.

Запровадження даної системи сприятиме:

- реорганізації системи ПККПКО на засадах Болонського процесу, підвищення її престижності та привабливості;
- реконструкції навчального процесу на основі його інтенсифікації, інформатизації, комп'ютеризації, застосування в навчанні інтерактивних форм і методів освітньої діяльності;
- введенню комплексної об'єктивної системи діагностики навчальних досягнень слухачів і успішності підвищення ними кваліфікації на основі загальноєвропейської системи оцінювання ECTS;
- розвитку форм і методів самостійної роботи слухачів, її професійного і практичного спрямування;
- задоволенню пізнавальних інтересів слухачів, їхніх професійних запитів.

Багатоваріантність умов запровадження КМСОНП у підвищення кваліфікації педагогічних працівників обумовила необхідність розроблення відповідної моделі процесу. Така модель має, як мінімум, відповідати таким умовам:

- адаптації ідей ECTS до системи підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти;
- забезпеченню підвищення кваліфікації слухачів відповідно до сучасних вимог до професій та їхніми особистісними запитами;
- стимулюванню слухачів до системної якісної самостійної роботи та досягнення високих показників у навчанні;
- науковості та сучасності. Процедури запровадження КМСОНП мають бути науково обґрунтовані, базуватися на сучасних досягненнях у педагогіці вищої школи, сучасних інформаційних, комп'ютерних та інтернет-технологіях;
- пріоритетності психолого-педагогічних, соціальних, санітарно-гігієнічних підходів до всіх аспектів запровадження КМСОНП у підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- універсальності та варіативності, які забезпечують можливість використання моделі незалежно від форми підвищення кваліфікації, категорій слухачів та ін. Універсальність і варіативність досягається генералізацією (узагальненням) компонентів моделі та можливістю інтерпретації їх змісту залежно від конкретних умов;
- наочності. Ця вимога стосується конструкції моделі та передбачає її чітку структуру та логічно обґрунтовану послідовність процедур запровадження КМСОНП;
- конструкція, зміст моделі, процедури запровадження КМСОНП не мають суперечити законодавству України, нормативним актам Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, нормам і правилам організації навчального процесу у вищій школі, державним, галузевим і вузівським стандартам вищої освіти.

Основними принципами навчання у підвищенні кваліфікації за кредитно-модульною системою визнані:

- загально-дидактичні: науковості та прогностичності; організаційної динамічності; усвідомленої перспективи; пріоритетності, змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку; гнучкості та партнерства;
- конкретно-тематичні: кредитності, порівняльної трудомісткості кредитів, модульності;
- методичні: методичного консультування, технологічності та інформаційності, діагностичності.

Методичну основу кредитно-модульної організації навчального процесу в системі ППО склали:

1. *Сформовані вимоги до змісту навчання:* культуротворча та українознавча спрямованість; світоглядна та методологічна підготовка; психолого-педагогічна та фасилітативна підготовка; підготовка до інноваційної діяльності; підготовка до виховної

діяльності, взаємодії з батьками, соціумом; формування інформаційної компетентності; дидактична та методична підготовка.

2. *Запропонована орієнтовна структура змісту навчання*: блок соціально-гуманітарних модулів – 10%; блок професійно-орієнтованих і фахових модулів – 80%; заходи з організації, контролю та атестації – 10%.

3. *Визначені принципи відбору змісту навчання*: пріоритетність самостійного навчання слухачів і спільної діяльності слухача та викладача; опора на досвід слухача; індивідуалізація навчання; системність навчання; контактність навчання; актуалізація результатів навчання; ефективність навчання; розвиток освітніх потреб слухача; інноваційність.

4. *Визначені ефективні інноваційні методи та засоби навчання*: соціально-психологічні та дидактичні тренінги; дидактичні ігри; дискусії та презентації; методи колективного генерування ідей; конференції з обміну досвідом; майстер-класи; індивідуально-консультативні заняття; ситуаційні методики; проектна діяльність; електронні підручники; кейс-технології; мережеві технології; TV-технології.

5. *Запропоновані технології контролю успішності* підвищення кваліфікації, якими передбачається здійснення як зовнішнього педагогічного контролю (вхідного, модульного та вихідного), так і внутрішнього (поточний контроль, диференційований залік, захист випускної роботи); розроблена інноваційна схема педагогічного контролю (основні показники контролю, кількість і тривалість тестів, шкала оцінювання, тощо) та ін.

Встановлено, що оптимальною формою навчання для запровадження КМСОНП у СПК є диференційована за категоріями слухачів *очно-дистанційна*, під якою розуміється різновид дистанційного навчання, організаційно-педагогічна модель якої ґрунтується на оптимальному поєднанні переваг очної та дистанційної форм навчання; **обґрунтовано**, що важливим аспектом запровадження кредитно-модульної системи в ПО має бути *накопичення залікових кредитів*, які відображують досягнення слухачів у міжкурсовий період. При цьому складовими кредитно-модульної системи організації навчального процесу є модулі ECTS, які відображають змістове наповнення кредиту.

Модуль (Module від лат. *modulus* – міра) – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що регламентується, відповідними формами навчального процесу.

Модулі конструюються як системи навчальних елементів, поєднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Останній розглядається як відповідний обсяг навчальної інформації, яка має самостійну логічну структуру та зміст, що дає змогу оперувати цією інформацією слухачеві.

У розробленні модульних програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників для КМСОНП важливо виходити з науково обґрунтованих структурно-логічних схем професійної діяльності. При цьому освітні кваліфікаційні характеристики (ОКХ) слугують уточненням і конкретизації структурно-логічних схем професійної діяльності.

Принцип модульності в КМСОНП передбачає не тільки відповідну конструкцію програм, навчальних планів, а й особливу динаміку оволодіння слухачем змісту навчання. Головна вимога – кожний змістовий модуль повинен вивчатись у повному обсязі цілісно, без перерв і додання іншого матеріалу. При обсязі модуля 0,5 кредиту – це в середньому 2 робочих дні. Між вивченням змісту модулів припустимі перерви, які слід використовувати для проведення різних заходів.

У зв'язку з цим виникла необхідність у модернізації організації навчального процесу, зберігши при цьому структуру підвищення кваліфікації й змінивши параметри та зміст етапів.

Так, для курсової підготовки обсягом 6 кредитів (216 годин) вищевказані вимоги можуть бути реалізовані на першому етапі очного навчання тривалістю два тижні. Тобто, збільшується його тривалість на один тиждень і обсяг навчального навантаження до 2,5

кредита. Внаслідок того, що основне навчальне навантаження слухача припадає на організаційно-настановчу сесію (1-й етап), залікова сесія (3-й етап) скорочується до трьох днів (0,5 кредита) та розглядається як підсумкова. Натомість параметри дистанційного (2-го) етапу, що відповідає керованій самостійній роботі, залишаються без змін – 5,5 місяців, 3 кредита. У результаті розроблена та апробована модель підвищення кваліфікації на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (структурний і змістовий компоненти) має вигляд, як на рис. 2, 3.

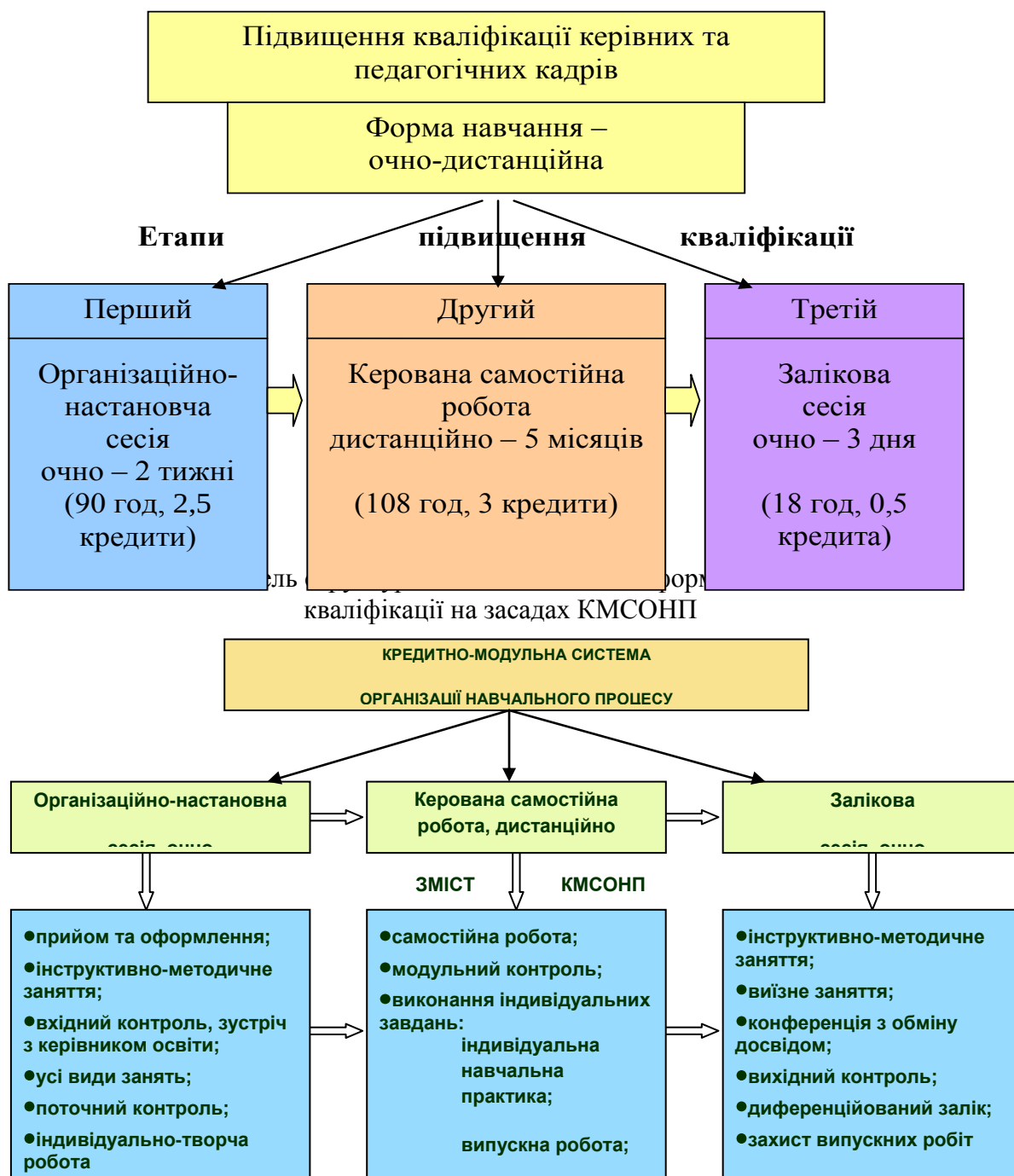

Рис. 3. Модель змісту КМСОНП за очно-дистанційною формою підвищення кваліфікації

Слід звернути увагу на наявність у структурі підвищення кваліфікації самостійної роботи слухачів (далі – СРС) на всіх етапах (I, II, III), які різняться цілями, змістом тощо,

розділені у часі і просторі, пояснюється доцільність певного відходу від класичної структури модуля.

Так, на очних етапах навчання (1-й і 3-й) у структуру модуля входять як аудиторні заняття, так і самостійна робота слухачів.

На другому, дистанційному етапі навчання, обов'язковим компонентом навчального процесу є керована самостійна робота слухачів. Безпосереднє керування СРС здійснюється куратором-тьютором навчальної групи та викладачами кафедр за допомогою регулярного зворотного зв'язку на основі використання сучасних інформаційних та Інтернет-технологій. З огляду на це у ході експерименту сформовані інформаційно-освітнє середовище та персональні веб-середовища на базі веб-класу «ХПІ», створений консультативний пункт на базі комп'ютерного класу кафедри дистанційного навчання УМО.

Важливе місце в СРС займає індивідуальна навчальна практика, що спрямована на набуття слухачем професійних умінь і компетентностей, навичок дослідницької роботи, та виконання випускної роботи, яка передбачає підвищення його теоретичної та методичної підготовки, удосконалення/набуття досвіду самостійної творчої роботи, розвиток навичок самоосвіти тощо. При цьому індивідуальна навчальна практика відповідає певній категорії слухачів і за типом класифікується на методичну, управлінську та науково-дослідну. Вона може бути взаємопов'язана з виконанням випускної роботи та, як її складова, відображати практичну сторону досліджуваної слухачем проблеми.

Навчальний час, відведений для СРС, регламентується навчальним планом і становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального плану, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

У процесі експерименту **розроблені** відповідна навчальна документація, модернізована система педагогічного контролю (рис. 4) та механізм приведення системи оцінювання знань до системи ECTS (табл. 2), комплект нормативних, організаційних і методичних документів.

Водночас доведено, що така модель системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівників освіти забезпечує економічний, соціальний, науково-технічний, організаційний і екологічний ефект. Педагогічний працівник у такій системі матиме з економічної точки зору варіативну систему фінансування – державну, грантову, спонсорську, особисту тощо; з соціальної – об'єктивне оцінювання рівня професійної компетентності у зв'язку з наближенням результатів навчання в інститутах ППО до результатів професійної атестації; з науково-технічної – максимальне використання сучасних технологій навчання; з організаційної – самостійний вибір власного темпу навчання і траєкторії професійного розвитку; з екологічного – максимально зручні умови для самостійного навчання.

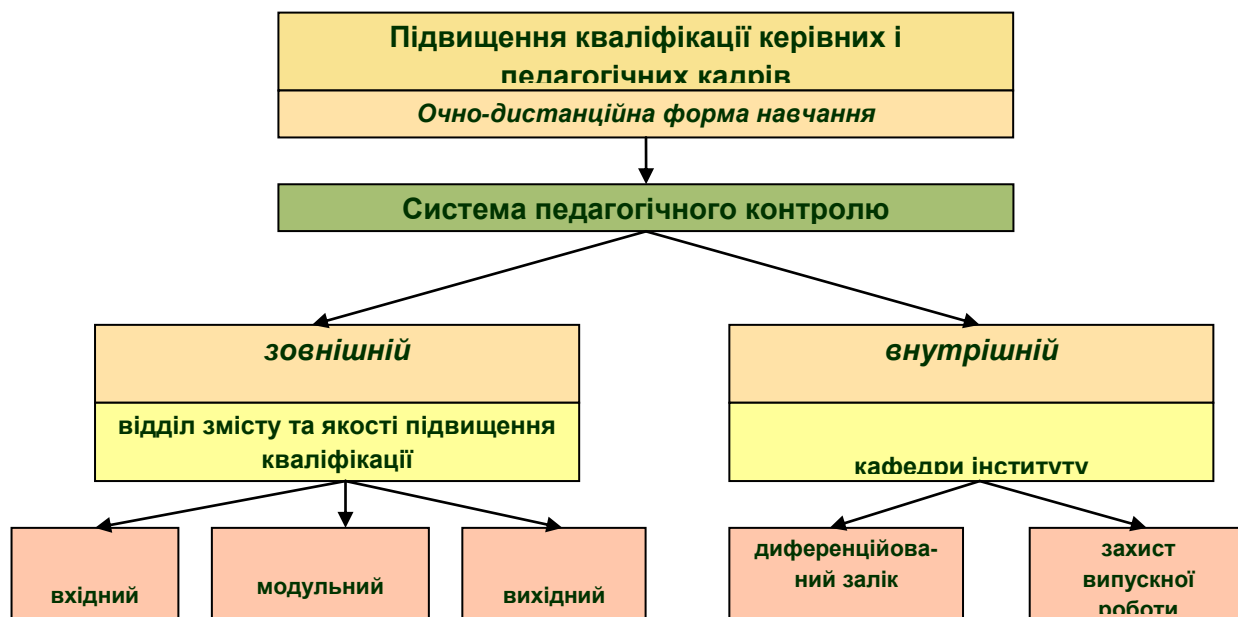

Рис. 4. Модернізована система педагогічного контролю

Таблиця 2

Механізм приведення системи оцінювання знань до системи ECTS

ОЦІНКА			
За національною шкалою	За шкалою ECTS		Цифрова (у балах)
«відмінно»	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
«добре»	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками	86 – 89
	C	ДОБРЕ – хороша робота, але з помітними помилками	76 – 85
«задовільно»	D	ЗАДОВІЛЬНО – пристойно, але зі значними недоліками	70 – 75
	E	ДОСТАТНЬО – відповідна мінімальним вимогам	60 – 69
«незадовільно»	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – недостатньо: необхідно доопрацювати	35 – 59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідно переробити	1 – 34

Результати педагогічного експерименту із запровадження КМСОНП, який проводився в УМО у січні-грудні 2009 р. і січні-грудні 2010 р., засвідчили позитивну динаміку якості підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти експериментальних груп (див. рис. 5, 6). Водночас його проведення у два етапи дало змогу відкоригувати основні елементи КМСОНП, а також нормативну та навчальну документацію.

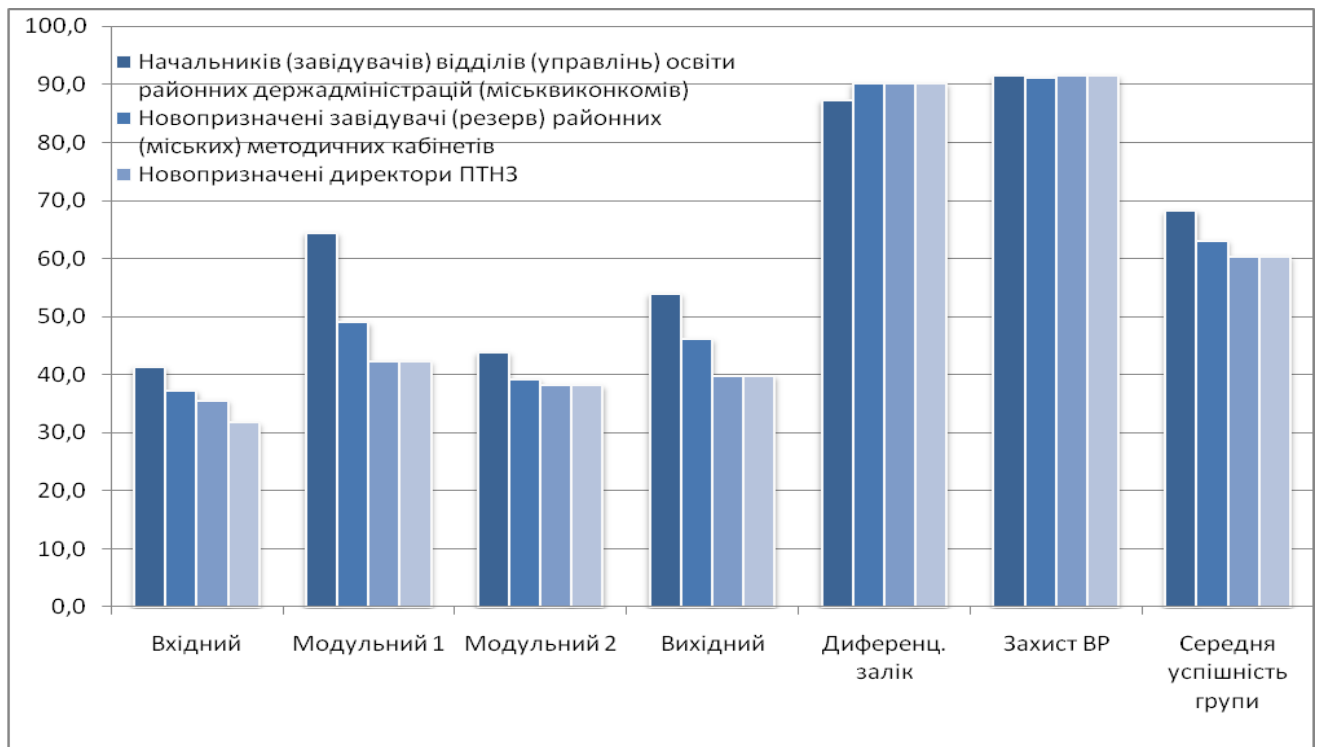

Рис. 5. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на першому етапі педагогічного експерименту (2009 р.)

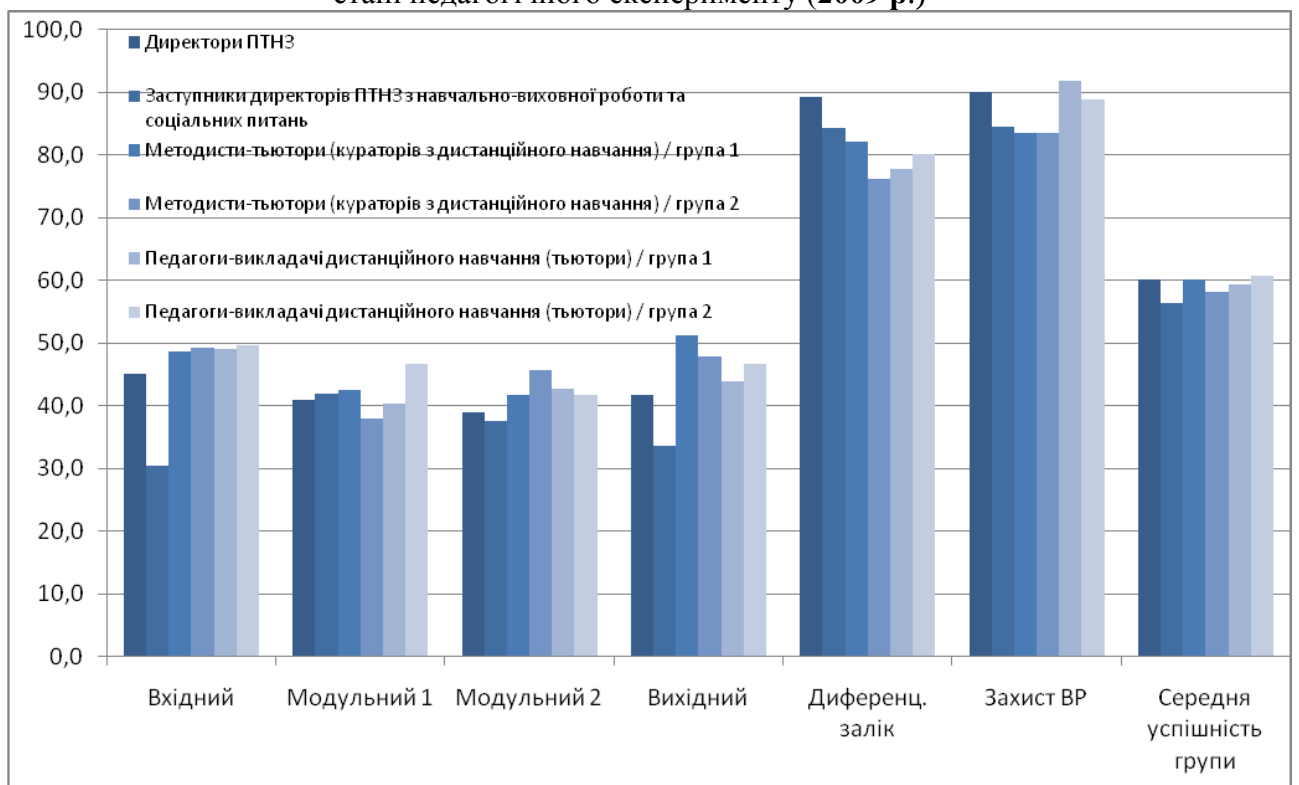

Рис. 6. Результати підвищення кваліфікації слухачів експериментальних груп на другому етапі педагогічного експерименту (2010 р.)

Проблеми запровадження КМСОНП у СПК та отримані результати обговорювалися на багатьох Всеукраїнських наукових конференціях з розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, під час проведення «круглих столів» і тематичних дискусій.

Загалом, на сьогодні в УМО створена наукова, методична, організаційна та технологічна база запровадження в навчальний процес закладів післядипломної педагогічної освіти КМСОНП, що позитивно впливає на якість підвищення кваліфікації слухачів, привабливості системи та її іміджу.

Втім, зазначені результати не вичерпують рішення розглядуваної проблеми. Тема розвитку післядипломної педагогічної освіти на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу потребує подальшого дослідження й апробації. Цьому будуть сприяти одержані нами теоретичні висновки та розроблені науково-методичні і нормативні матеріали, а саме:

1. Розроблено тимчасове положення «Про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі при підвищенні кваліфікації керівних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання».
2. Науково обґрунтовано та апробовано практикою доцільність і можливість переходу СПК від курсової системи організації навчального процесу до кредитно-модульної.
3. Обґрунтовано, що важливим аспектом запровадження кредитно-модульної системи в ПО має бути накопичення залікових кредитів, які відображують досягнення слухачів у міжкурсовий період.
4. Сформовані нові підходи до відбору та модульного конструювання змісту підвищення кваліфікації, враховуючи принципи та вимоги КМСОНП, дидактичні й організаційні особливості системи підвищення кваліфікації.
5. Розроблена та діє нова система педагогічного контролю, що включає зовнішнє незалежне комп'ютерне тестування, поточний контроль, диференційований залік і захист проектів та випускних робіт.
6. Розроблена форма індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача, яка містить перелік і послідовність вивчення навчальних модулів, обсяг навантаження, результати навчальних досягнень та успішності слухача.
7. Розроблений та апробований комплект навчальних документів, що відповідає вимогам ECTS, виправдав себе та може бути рекомендований до запровадження.
8. Апробовані під час експерименту елементи процесу запровадження КМСОНП у підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти дають змогу розпочати розроблення положення «Про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у закладах ППО».

Література

1. Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти / [Олійник В. В., Гравіт В. О., Ляхоцька Л. Л. та ін.]; за заг. ред. В. В. Олійника. – К.: УМО, 2010. – 53 с.
2. Олійник В.В. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в систему підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / В. В. Олійник. // Болонський процес: стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні [Текст]: зб. тез доповідей IX всеукр. наук.-метод. конф., 18-19 листоп. 2010 р., Київ. Ч.1. / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України “Київ. політехн. ін-т”, Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка.-К. : НТУУ «КПІ», 2010. – С. 52-53.
3. Олійник В. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації: наук.-метод. матеріали / В. Олійник, В. Гравіт, Л. Ляхоцька. // НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К., 2010. – 44 с.
4. Олійник В. Теорія і практика контролю успішності підвищення кваліфікації педагогічних працівників / В. Олійник, В. Гравіт, Л. Ляхоцька // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. - №2 (15). - С. 18-22.